

NA'L-I ŞERİF

□ TÜRK EDEBİYATI. Na'l-i şerif, İslâmî edebiyatta hem Resûl-i Ekrem'in zati hem de ayağının kutsiyetine nisbetle iki yönden önemli görülmüştür. Hz. Peygamber'in giydiği ayakkabılar (huff ve na'l) na't ve mevlidlerin yanı sıra sîre ve şemâil gibi eserlerde "na'l-i pâk, na'l-i şerif, na'l-i mübârek, na'l-i saâdet, na'l-i resul, başmak-ı şerif" gibi isimlerle anılmıştır. Resûlullah'ın "kadem-i şerif" veya "nakş-i kadem-i saâdet" denilen ayak izleri de İslâmî edebiyatta intikal etmiş ve her iki konuda müstakil manzumeler kaleme alınmıştır. Bu arada Hz. Peygamber'in ayakkabılarını saklama ve kendisine giydirme görevi sebebiyle "sâhibü'n-na'leyn" diye anılan İbn Mes'ûd hakkında da şiirler yazılmıştır (M. Abdülhay el-Kettânî, s. 169, 170).

Na'l-i şerif için yazılan manzumelerde, içinde Resûl-i Ekrem'in ayak izinin bulunduğu evlerin yanmayacağı ve ziyaretçiden mahrum kalmayacağı, ayrıca ayağının izini gören kimsenin gözlerine hastalık âriz olmayacağı ve nakş-i kademe yüz sürenlerin insanların ve cinlerin zararına uğramayacağına dair inanca yer verilmesi bunların yazılmasına rağbetin sebeplerini de ortaya koymaktadır. Arap edebiyatında Hz. Peygamber'in ayakkabılarıyla ilgili elli küsur eser olduğu ileri sürülmektedir. Bunların yazarları arasında Ebû'l-Yümn İbn Asâkir, Sirâcüddin el-Bulkinî, Büstî, Şemseddin Muhammed b. İsâ el-Makkarî sayılabilir.

Hadis kaynaklarında ayrıntılı biçimde tarif edilen Resûl-i Ekrem'e ait ayakkabılar Osmanlı kültüründe "başmak-ı şerif" diye de anılır. Na'l-i saâdetlerden birinin 1872 yılında İstanbul'a getirilişini anlatan şiirler yazılmıştır. Şirinzâde Hâfız Sâdeddin'in, bu yolculukla ilgili olarak yazdığı mesnevi şeklindeki 235 beyitlik "Na'l-i Resûl" manzumesini (Millîyet Ktp., Manzum, nr. 1407) Nihat Öztoprak neşretmiştir (bk. bibl.). Manzumeden müellifin bu yolculukta bizzat bulunduğu ve bu sırada oluşan mânevî ortamı müşahede ettiği anlaşılmaktadır. Na'l-i şerifin İstanbul'a nakli sırasında onu ziyaret eden Trabzonlu Emin Hilmi Efendi'nin hissiyatına dair fıkra ise münşeatinde yer almaktadır (*Divan ve Münşeât*, s. 243-247). Bir başka manzume ise şair Senih'e aittir (Aydın, s. 123). Şairi meçhul bir manzume de Topkapı Sarayı'ndaki resm-i kadem-i şerif üzerinde bulunan şu dörtlüktür: "Fahr-i rusûlü bâis-i rahmet biliriz biz / Hâk-i rehini kühl-i saâdet biliriz biz / Nakş-i kademi başımız üstünde yer etsin / Yüz sürmeyi sermâye-i devlet biliriz biz" (a.g.e., s. 123).

BİBLİYOGRAFYA :

Emin Hilmi Efendi, *Divan ve Münşeât*, Trabzon 1293, s. 243-247; M. Abdülhay el-Kettânî, *Hz. Peygamber'in Yönetimi: et-Terâtibü'l-idâriyye* (trc. Ahmet Özel), İstanbul 2003, I, 168-171; Nihat Öztoprak, "Na'l-i Resûl Manzumesi", *Ayakkabı Kitabı* (haz. Emine Gürsoy Naskali), İstanbul 2003, s. 93-115; Hilmi Aydın, *Hırka-i Saâdet Dairesi ve Mukaddes Emanetler*, İstanbul 2004, s. 118-135; Nebi Bozkurt, "Kadem-i Şerif", *DİA*, XXIV, 57-58.

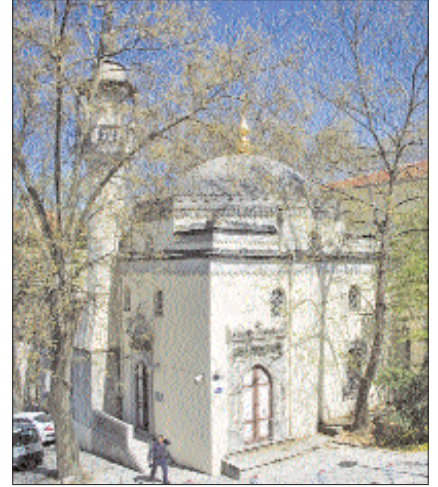
VİLDAN SERDAROĞLU

NALLİ MESCİD

İstanbul Çağaloğlu'nda
Fâtiht Sultan Mehmed dönemine
ait mescid.

Bâbiâli'de İstanbul valilik binasının yakınında bulunduğu için Bâbiâli Mescidi veya bânisine nisbetle İmam Ali Mescidi diye anılırsa da bir zamanlar minare kürsüsünde bulunan nal şeklindeki izlerden dolayı halk arasında Nallî Mescid olarak tanınır. *Hadîkatü'l-cevâmi'*de Akşemseddin'in akrabası İmam Ali tarafından yaptırıldığı kayıtlıdır. Fâtiht Sultan Mehmed'in sadrazamı Mahmud Paşa vakfına bağlı olduğu belirtilmiş de Ekrem Hakkı Ayverdi, Mahmud Paşa'nın vakfiyesinde isminin geçmediğini yazmaktadır (*Osmanlı Mi'mârisi III*, s. 475). Minberini Hekimoğlu Ali Paşa'nın kardeşi Feyzullah Efendi koydurmuştur. Yapı inşa edildiği dönemin özgün mimarisine göre büyük ölçüde değişikliklere uğramıştır. Nitekim caminin ana kapısı üzerinde yer alan âyet (en-Nisâ 4/103) levhasındaki 1283 (1866) ve yan cephede açılan kapının üzerinde bulunan hadis levhasındaki 1320 (1902) tarihleri söz konusu tâdilâtlarla ilgili olmalıdır. Bina Cumhuriyet döneminde 1961-1962, 1968 ve 1993 yıllarında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir. Asıl yapı, üzeri bir kubbe ile örtülü kare planlı harimle son cemaat revakından ibaretken Sultan Abdülaziz devrindeki tâdilât sırasında harimin kuzey duvarına yakın bir parçasının duvarla kesilerek son cemaat yeri haline getirildiği anlaşılmaktadır.

Yapıda kenarları 8,5 m., kalınlıkları yaklaşık 1 m. olan masif duvarlar bağlantıları Türk üçgenleriyle sağlanmış olan kubbeyi taşımaktadır. İnce uzun, gösterişsiz bir niş halindeki mihrabı iki yandan yivli sütunçelerle sınırlanmakta, mihrabın kavsarasında baklava dilimli mukarnas alçı süslemeler bulunmaktadır. Yine mukarnaslı çift sıralı bir bordürün üstünde rümi ve palmetlerden meydana gelen süslemeli bir alınlık yer almaktadır. Ahşap olan minber

Nallî Mescid – Çağaloğlu / İstanbul

ve vaaz kürsüsü bitkisel süslemeli olup üzerindeki motifler kabartma olarak beyaz boya üzerine altın yaldızla belirginleştirilmiştir. Minber külâhi ucu sivriltilmiş soğan kubbesiyle Doğu etkisi taşımaktadır. Hünkâr mahfiliiyle olan bağlantıyı ahşap korkuluklu bir merdiven temin etmektedir. Nallî Mescid alt sırada dört büyük, mahfil hizasında sekiz ve kasnak üzerindeki dört küçük pencereden ışık alan, oldukça aydınlık bir yapıdır. Çok renkli revzenlerin bulunduğu orta sıradaki pencerelerin doğu duvarında mahfile yakın olanı ile kuzey duvarındaki iki pencere örülmüştür.

Üç kapısından kuzey cephesindeki ana kapıya geometrik desenli geçmeleri olan ajurlu korkuluğa sahip bir merdivenle ulaşılır. Üzerindeki âyet levhasının hattı Kazasker Mustafa İzzet Efendi'ye, batı cephesindeki kapının yazısı Sâmî Efendi'ye aittir. Doğu cephesindeki pencereden bozma kapı ise hünkâr mahfiline açılır. Mescidin beyaz, siyah, koyu sarı ve kiremit rengi hâkim kalem işi süsleri bitkisel kompozisyonlar içermektedir. Kesme taştan inşa edilmiş olan yapının yine aynı malzemeden yapılan tek şerefeli minaresi, mescidin kuzeydoğu köşesine yakın ve cepheden taşkın olmasına rağmen kapısı yapının içindedir. Yüksek bir kürsü üzerinde yükselen bodur gövdesi bir bilezikle son bulduktan sonra sekiz sıra stalaktitli şerefe altı başlar. İnce sütunçelerin desteklediği İran tarzı bir sakifenin örttüğü peteğin üstünde soğan şeklinde bir külâh bulunmaktadır. Minaresindeki bu görünüm, kubbe eteğindeki palmet kuşağıyla çatı saçağındaki sta-

laktitli bordürde de belirgindir. Bu detaylar yapıya XVIII. yüzyıl sonlarında ve XIX. yüzyıl başındaki tâdilâtlar sırasında ilâve edilmiştir. Minare şerefesine ise bu biçim 1866 tâdilâtında verilmiştir ki o dönemde inşa edilen birçok yapının minaresiyle benzerlik gösterir. Minarenin bu kısmı 1961 yılı sonu ve 1962 yılı başlarında tamir edilmiştir. Mescidin bânisî olan İmam Ali Efendi'nin şâhîde taşı kitâbesiz mezarı mescidin yakınında Cevad Paşa Kütüphanesi'nin arka kısmında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayvansarâfi, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 213; a.e.: *Camilerimiz Ansiklopedisi* (haz. İhsan Erzi), İstanbul 1987, II, 64-66; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fâtiḥ Devri Mi'mârîsi*, İstanbul 1953, s. 19; a.mlf., *Osmanlı Mi'mârîsi III*, s. 475-476, rs. 745-746; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 109; Semavi Eyice, "İstanbul Minareleri", *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 51, rs. 144; a.mlf., "İstanbul'da Bazı Cami ve Mescid Minareleri", *TM*, X (1953), s. 257, rs. 24; *Eminönü Camileri* (nşr. Eminönü Müftülüğü), İstanbul 1987, s. 148-149; "Nallı Mescit", *DBİst.A*, VI, 42-43.

ENİS KARAKAYA

NALLINO, Carlo Alfonso

(1872-1938)

İtalyan şarkiyatçısı.

Torino'da doğdu. İlk ve orta tahsilini babasının işi sebebiyle Udine şehrinde tamamladı; bu sırada okul dışında bazı eğitim çevrelerine girerek tarihî coğrafya kitapları ve seyahatnâmeler okudu. 1889'da Torino Üniversitesi'ne kaydoldu. Grekçe, Latince ve başlıca Batı dillerini öğrenmeye devam ederken Arapça, Farsça, Türkçe, ardından İbrânîce, Süryânîce öğrendi ve tarihî coğrafyaya olan tutkusuna astronomiyi de kattı. Arap asıllı coğrafyacıların meridyen hesaplarını incelemek için ülkesindeki kaynaklardan faydalandıktan sonra 1891'de Almanya'ya gidip Münih Kütüphanesi'ndeki Hamdullah el-Müstevfi'nin *Nüzheti'l-ḳulûb'*undan başlayarak bu alandaki tesbitlerini güçlendirdi. Tahsilini sürdürürken Torino Kütüphanesi'ndeki Arapça, Farsça, Türkçe ve Süryânîce kitapların katalogunu hazırladı. 1893'te üniversiteden mezun olmak için kaleme aldığı "Al-Khwarizimi e il suo rifacimento della geografia di Tolomeo" (Muhammed b. Mûsâ el-Hârizmî ve onun Batlamyus coğrafyasını yeniden düzenlemesi) başlıklı tezini Accademia Nazionale dei Lincei'de (Roma) sundu ve büyük övgü aldı. 1893-1894 kışını bir devlet bursuyla Kahire'de geçirdi ve Ezher'e devam ederek Arapça'sını, Mısır'da konuşulan

lehçenin bir el kitabını (*L'arabo parlato in Egitto. Grammatica, dialoghi e raccolta di circa 8000 vocaboli*, Milano 1900) yazacak kadar ilerletti. 1894 sonbaharında İspanya'ya gitti ve Escorial'deki Doğu yazmalarını inceledi.

Akademik kariyerine 1894 sonlarında Napoli Üniversitesi'nde başlayan Nallino, görevine 1900-1913 yılları arasında Palermo Üniversitesi'nin Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde devam etti ve burada Michele Amari için iki ciltlik bir armağan kitabının çıkarılmasını sağladı (*Centenario della nascita di Michele Amari*, I-II, Palermo 1910). Daha sonra profesör olarak Michelangelo Guidi'nin ısrarı üzerine ölümüne kadar kaldığı Roma Üniversitesi'ne gitti ve Michele Amari'nin başlattığı çalışmaları sürdürdü. Ayrıca onun *Storia dei Musulmani di Sicilia* (Firenze 1854-1872) adlı büyük eserini tekrar ele alıp yeni ilâvelerle neşretti (*Storia dei Musulmani di Sicilia. Seconda edizione modificata e accresciuta dall'autore, pubblicata con note a cura di Carlo Alfonso Nallino*, I-III, Catania 1933-1939). 1909-1912 ve 1927-1931 yılları arasında Kahire Üniversitesi'nde ders verdi.

Nallino'nun ilim dünyasına en büyük katkılarından biri, 1921'de müdürlüğüne tayin edildiği Roma Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü'nün aynı yıl içerisinde ünlü yayın organı *Oriente Moderno*'yu kurmasıdır. Bundan başka sempatzanı olduğu faşist iktidarının âbidevi eseri *Enciclopedia Italiana*'nın da kurucu kadrosu arasında yer aldı ve bütün ciltlerine (I-XXXV [1929-1937]) maddeler yazdı.

Çalışmalarını daha çok Arabistik ve İslâmoloji üzerinde yoğunlaştıran Nallino arkasında birçok kitap, makale, nekroloji ve kitap tanıtım yazısı ile başta *Enciclopedia Italiana* ve *The Encyclopaedia of Islam* olmak üzere çok sayıda ansiklopedi maddesi bırakmış, bunların sağlığında basılmayanları dahil tamamı kızı Maria Nal-

lino'nun düzenlemesiyle Roma Üniversitesi Şarkiyat Enstitüsü tarafından altı ciltlik bir külliyat halinde yayımlanmıştır (*Raccolta di scritti editi e inediti* (a cura di Maria Nallino, Istituto per l'Oriente, Roma 1939-1948). Külliyatın ciltleri Nallino'nun şu konularda yazdığı eserleri kapsamaktadır: I (1939): Suudi Arabistan; II (1940): İslâmiyet, sûfîlik, tarikatlar; III (1941): İslâm öncesi Arabistan tarihi, İslâmî kurumlar; IV (1942): İslâm hukuku, Doğu hıristiyanları hukuku; V (1944): Astroloji, astronomi, coğrafya; VI (1948): Edebiyat, dil, dil bilimi, çeşitli konular. Enstitü Nallino'nun ayrıca şu üç kitabını da tekrar yayımlamıştır: *Vita di Maometto* (Roma 1946), *La letteratura araba dagli inizi all'epoca della dinastia umayyade* (Roma 1948), *Chrestomathia Qorani Arabica* (Roma 1963).

BİBLİYOGRAFYA :

J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europe*, Leipzig 1955, s. 299-301; F. Gabrieli, *La storiografia arabo-islamica in Italia*, Napoli 1975, s. 75-77; a.mlf., *Orientalisti del Novecento*, Roma 1993, s. 3-13; a.mlf., "Ricordando Carlo Alfonso Nallino", *Levante*, XVII/2, Roma 1970, s. 5-11; a.mlf., "Nallino e la letteratura araba", a.e., XX/1 (1973), s. 42-46; A. Balineti, *Carte private di Carlo Alfonso e Maria Nallino: Inventario*, Roma 1995, s. 85-88; E. Littmann, "Carlo Alfonso Nallino 1872-1938", *ZDMG*, XCII (1938), s. 633-653; G. Levi Della Vida, "Carlo Alfonso Nallino (1872-1938)", *OM*, XVIII (1938), s. 459-478; a.mlf., "A un venticinquennio della morte di Carlo Alfonso Nallino", a.e., XLIII (1963), s. 526-530; "Bibliografia degli scritti di Carlo Alfonso Nallino", a.e., XVIII (1938), s. 479-482; E. Rossi, "Come il Nallino dirigeva Oriente Moderno", a.e., s. 483-486; a.mlf., "Nel primo anniversario della morte di Carlo Alfonso Nallino", a.e., XIX (1939), s. 408-413; M. Guidi, "Carlo Alfonso Nallino", *RSO*, XVIII (1940), s. 155-162; "Bibliografia degli scritti di C. A. Nallino", a.e., s. 163-171; *Levante*, XX/1, Roma 1973 (Palermo Üniversitesi'nin Istituto di studi Orientali bölümünde düzenlenen toplantıda sunulan bildiriler).

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

NALLINO, Maria

(1908-1974)

İtalyan şarkiyatçısı.

Palermo'da doğdu; Carlo Alfonso Nallino'nun kızıdır. 1929 yılında Roma Üniversitesi Edebiyat-Felsefe Fakültesi'nin Şarkiyat Bölümü'nden Nâbiga el-Ca'dî ve şairleri üzerine hazırladığı lisans teziyle mezun oldu. 1962'de Venedik Üniversitesi'nde Arap Dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nü kurdu ve profesörlüğüne getirildi. Yetişmesi sırasında babasından ve onun ilmî çevresinden sonra özellikle Giorgio Levi Della Vida'dan

Carlo Alfonso Nallino